

իրբիւ թէ «հուր կու բորբոքի եղեր ի վերայ գիւ մարմնոյն»։ և երբ մօտ կուգան յուզարկաւորեն՝ բուն, կ'ըսեն, ինչո՞ւ պահեցիր կրակը, անկից տուէր մեզի որ ծուխ քաշենք։ Լանգուցեալին աշակերտները չեն հասկըցեր թէ ի՞նչ կ'ըսեն այդ ձրաւորներ, քանի որ իրենք կրակ չունէին։ Բայց անոնք շարունակելով ճամբան, մերթ Եւր մերթ իրենց ետեւ կը դառնան և կը տեսնեն եղեր կրակը, և Ասանա հասնելէ ետքն ալ համբաւեր են իրենց տեսած երեւոյթը, նոյն խիկ հետաքրքրեր են Ասանայի փաշան։

Դարանապոյի այս պատմութիւնը լսեք է կիրակոս անուն արեւոյէ մը, որ աշակերտած է Անթէպոյիին և Ասանայէն Սիս գացող աշակերտներէն մէկն ալ ան եղած է։

Վերջապէս մարմինը կը տանին Սիս և կը թաղեն, և թաղման ատեն ալ երկինք կը սգայ, կը միմնայ, կ'որոտայ, կը փայլատակէ, սաստիկ անձրև մը կը տեղայ, որ շատոնց «չէր եկել»։ Խիստ երաշտ է եղեր երկիրը, երեք գիշեր ու ցորեկ կ'անձրեւէ և աշխարհ կը ծովանայ, այս և բեռոյթը կը տեսնեն թէ՛ խաւամներ և թէ՛ քրիտառներ և փառք կուտան Աստուծոյ։

Գրեթէ բառ առ բառ յառաջ բերինք Դարանապոյիին հրաշակերտ պատմութիւնը, պարզապէս մատնանիշ ընելու համար սա իրողութիւնը թէ այս դրոյցներ ուղղակի արդիւնքն են Յովհաննէս Դ-ի բարութեան և սրբութեան, որով նշանաւոր եղած է ան իր բոլոր կեանքին մէջ և նոյն խիկ իր կենդանութեան կոչուած է ԲԱՐԵԲԱՐՈՅ։

Այս մասին դարձեալ Դարանապոյիին է որ կուտայ հետաքրքրական մանրամասնութիւն մը, հետեւին կերպով.

— «Ըստ խոնարհ էր, հեղահողի, ընկերատէր, այցելու և խնամատար որբերու և այրիներու։ Իր ողորմածութեամբը կը նմանէր Յովհաննէս Աղեքսանդրացւոյն, դժբախտարար իր յաջորդները իրեն նման բարեգործութիւն չէին ընել։ Յովհաննէս Դ. այնպէս կը խնամէր Սիսի աղքատներն ու կարօտները որ «ո՛ր որը կուշար, ո՛չ այրին աւ փառս կ'ընէր, ինչպէս Յօղտէցի Այծեմիսիկի անշունչ մարմինն վրայ կուլային, այնպէս ալ Սիսի աղքատներն ու կարօտները առոր գերեզմանին վրայ կ'ողբային և կ'ըսէին. «Ելի՛ր, անուշիկ և դիմած հայրիկ և տե՛ս անայցեւունքս և անտէրունչներս, որք մնացինք»։

ձգտառուն, սրբաւէր, հաւատացեալ, գիտուն, գործունեայ կաթողիկոսի մը նկարագրին ամբողջ պատմութիւնը խտացուած է այս քանի մը պարզ տողերու մէջ, որոնք լիովին կ'արդարացնեն իրեն տրուած ԲԱՐԵԲԱՐՈՅ ստորագիւլին։ Ձեռագիր Մաշտոցի մը մէջ այնպէս յիշատակագրած է Անթէպոյիին մահը։

— «Ի յառաջնորդութեանն սուր ուխտի իմ հոգեւոր հաւու Տէր Մկրտիչ Աբեղիսկապոսին, եւ (ի) նախապետութեանն Տեառն Տէր Յովնանէս կաթողիկոսին, որ վախճանաւ ի յայտն ամի։ Ասուած որոմի իւր հոգւոյն, Ամէն։ Ի քուսերութեան Լայոց Ռէ» (1621) (*).

Բ. Ե.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՅՈՐԵԼԵԱՆԸ ԵՐԱՅԵՑԻՈՅ ԲՈԿ

Ա. Յորելեան անունը.

Ինչպէս երբայեւոց քով իւրաքանչիւր Խօթնեակի վերջին օրը Շաքար կը կոչուէր, նոյնպէս Խօթնեակ տարիներու վերջինը կը կոչուէր Շաքար Տարի։ Եօթը շաքար տարիներու վերջին տարին ալ կը յաջորդէր Յորելեանական Տարին։

Յորելեանական տարին կը ծանուցուէր խոյի (կովի) եղջիւրէ շինուած եղջերափողի մը ձայնով։ Եովիլ բառը, որ խոյ կը նշանակէ, համանիշ եղած է նաեւ խոյի եղջիւրին, եղջերափողի ձայնին ու յորելեանական հանդիսարարեան, որուն նշանը կը տրուէր այդ ձայնով։ Այսպէս է որ Քրիստոսեանի մէջ Olifant (փող) բառը կը նշանակէ նաեւ փղ (Eléphant) կամ փղոսկր և կամ ամէկ տեսակ եղջիւրներ։ Եովիլը կը հնչէր Եօթներորդ ամսուն տասներորդ օրը, որ ատեն կը կատարուէր Քառութեան Տօնը։ Յորելեանական Տարին, սակայն, կը սկսէր տասն օր առաջ, որպէս զի չխանդարուէր Քառութեան մեծ Տօնին լրջութիւնը Եովիլի պատճառաւ, որ իր հետը բերած ընկերային փոփոխութիւններով խինդ ու խնձիղի շրջան մըն էր։ Ասոր համար է, անշուշտ, որ Հերիւսիմոս բառախաղով մը Yöböl-ը թարգմանած է Jubilum, որ կը նշանակէ գիւղացիներու առանկած ուրախութեան աղաղակներ։

Բ. Յորելեանի պայմանները (Ղևտ. Ին. 8-17. 23-55)։

Յորելեանի տաղին պայմանն էր Սրբապառնորքիւր։ Այս սրբապատգանքին էր դադար երկրագործական աշխատութեանց, որպէսզի գիւրանային Յորելեանական Տարին տեղի ունենալիք փոփոխութիւնները։ Բացի արտերու ինքնարոյս բերքերէն՝ արտօնուած չէր, սովորական տարիներու նման, ուրիշ բերքեր քաղել և ամբարել

սարին, սեփականութիւնն էր Հալեպի Տ. Յարութիւն Բնի. Եսայեանին, որ իմ յուզումով Ա. Յակոբայ Մատենագործին նուիրեց զայն, 1923 Փետր. 11ին, ուրիշ ձեռագիրներու ներքեւ, որով ճակատին չեն մեծ Մատենագործին պատճառական քաղամարին ճակ։

(*) Այս Մատեցը, որ գրուած է Զեքուն ԶԿԴ=1514ին եւ նորոգուած 1621ին, Անթէպոյիին մահուան

շտեմարաններու մէջ: Հոգին ու մարդոց այս դադարը յարեւմտեան էր Շարաթ Տարիի դադարին:

Յորելեանի երկրորդ պայմանն էր՝ սեպհակաւորները դարձնել իրենց տներուն: Այսպէս ամէն յիսուն տարին անգամ մը հոգի իւրաքանչիւր բաժին կը վերադարձուէր նախապէս անոր տէրը եղող ընտանիքին: Ասկէ կը հետեւի թէ երբայեւոց քով մէկէն միւսին չէր անցնէր կալուածի մը սեպհականատիրութիւնը, եւ թէ՛ այդ կալուածին արդիւնքը միայն կարելի էր ուրիշի փոխանցել, այն ալ ժամանակաւորապէս, այսինքն՝ մինչեւ յոռաջիկայ Յորելեանի⁽¹⁾:

«Երբ մօտենայ Յորելեանը, որ կը նշանակէ ազատութիւն⁽²⁾, կ'ըսէ հրեայ պատմիչը Յովսէպոս, արտի մը վաճառորդն ու գնորդը միասին կը գնահատեն անոր արդիւնքն ու ծախքը: Եթէ աւելի ըլլայ արդիւնքը՝ վաճառորդը վերստին կը տիրանայ իր արտին, հակառակ պարագային՝ գնորդը արտը դարձնելէ առաջ կը պարտաւորուի վճարել ծախքին մնացորդը: Այսպէս Օրէնքը կը հսկէր որ բացարձակ կարօտութիւնը չմշտնջնաւորուէր Հրէից մէջ:

Յորելեանին երրորդ պայմանն էր՝ զեռի առնուած Իսրայէլացիները դարձնել իրենց ընտանիքներուն: Այս պատճառաւ է որ Յորելեանեան Տարին կոչուած է Ազատեան Տարի: Յովսէպոս նոյնիսկ կը կարծէ, ինչպէս ըսինք վերեւ, թէ «Յորելեան բառը կը նշանակէ Ազատեան», ինչ որ ճիշդ չէ:

Յորելեանին չորրորդ պայմանն էր՝ իրենց հին սեպհակաւորներուն դարձնել այն տները, որոնք շինուած էին ոչ-պարսպապատ գիւղերու, աւաններու եւ քաղաքներու մէջ: Ինչո՞ւ, սակայն, այս տարբերութիւնը պարսպապատ եւ ոչ-պարսպապատ քաղաքներու միջեւ: Անոր համար որ Օրէնքին նպատակն էր իրենց նախնիքներուն սեպհական հոգին կապել հրեայ ընտանիքները: Բայց գլխաւոր քաղաքներու մէջ գոյութիւն չունէին նահապետական ընտանիքներու բաժանումներ. միւս

կողմէ՝ քաղաքներու զարգացման նպատաւորելու համար հարկ էր տեսական հանգամանք մըն ալ առեւտուրին:

Օրէնքը բոլորովին կ'արգիլէր Ղեւտացիներու սեպհական հոգեւոր վաճառումը, միայն կը թոյլատրէր անոնց տոներուն վաճառումը, պայմանաւ որ Յորելեանեան Տարին վերադարձուէին անոնք իրենց նախնի տէրերուն (Ղեւտ. Իե. 31-34):

Անոնք որ զրամի պէտք ունենալով ձեռքէ հանած էին իրենց արտը կամ տունը, նոյն տարին վերստին կը տիրանային իրենց ստացուածքին, առանց փոխարէնը հատուցանելու: Այս առիթով է որ Յովսէպոս, իբրեւ սովորական բան մը, կ'ըսէ թէ Յորելեանեան Տարուին մէջ պարտատէրները կ'ազատուէին իրենց պարտքերէն: Մենք ալ աւելցնենք թէ այս հաշուով կարելի պիտի չըլլար փոխատուները գտնել Իսրայէլի երկրին մէջ...

Գ. Յորելեանի պայմաններուն զործադրութիւնը.

Յորելեանեան Տարիի պայմանները չորս դուստրի միջեւ վերջէ՛ք: Եթէ Սուրբ Գիրքին շատ մը էջերը (Հոսթ Գ. 1-8, երեւ. 1Բ. 7, 1Գ. 8, եղեկ. Է. 12, ԻԳ. 16, 17) կը յիշեն գերիներու եւ սեպհակաւորների վերականգնումը, ուրիշ տեղեր ալ կը ներկայացնեն այս Օրէնքին բռնաբարումը: Այսպէս երրորդ Թագաւորութեանց Գիրքին մէջ (ԻԲ. 2-16) կը կարգանք որ Աքաբը կը յափշտակէ Նաբովի այգին, որ անոր ընտանեկան անձեռքն մխլի կալուածն էր: Նսայի (Ե. 8) եւ Միքիա մարգարէ (Բ. 2, 4) կը կշտամբեն գանոնք որ տուն տուն ու ազարակ ազարակի վրայ կ'աւելցնեն, արհամարհելով Յորելեանեան Օրէնքը:

Այս Օրէնքը, սակայն, զործադրութեան զարգացած Հրէից Բաբելոնի գերութենէ զարձէն ետք: Եզրասի գիրքերը, որոնք կը յիշատակեն Շարաթ Տարին (Բ. եզր. Ժ. 31), լուծիւն կը պահեն Յորելեանեան Տարիի մասին: Անոր պատճառն ալ այն է որ ընկերական պայմանները, որոնց ենթարկուեցան գերութենէ հայրենիք դարձող Հրեաները, այլափոխուած էին գլխովին, ու Յորելեանեան Օրէնքը զարգած էր այլեւս զործադրելի ըլլալէ⁽³⁾:

Թրգմ. Մ. Ե. Ն.

(1) «Եւ երկիրն ոչ վաճառուցի ի հաստատութիւն, զի իմ է երկիրն. քանզի պանդուխտք եւ նոգեմ էք դուք առաջի իմ» (Ղեւտ. Իե. 23):

(2) Յորելեան բառին ճիշդ նշանակութիւնն է, ինչպէս ըսուեցաւ, եղի, եղի եղբիւր, եղբերակողի ձայն:

(3) Տե՛ս H. Lesêtre, Dictionnaire de la Bible, JUBILAIRE եւ JUBILE բառերուն ներքեւ, տե՛ս նաեւ 1751—1754: